

TDK Híradó

2005. november

*Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-
és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és
Jogtörténelmi Tanszék Tudományos Diákkövetségének
folyóirata*

*Riport Dr. Völgyesi Leventével
Szombathely a XV-XVIII. században
Réz Mihály és a nemzetiségi kérdés
Kossuth Duna-konföderációs terve
Teleki Pál élete és kora (1.rész)
Bibó István szerepe 1956-ban
Volt egyszer egy csapat
Minden TDK-s lehet miniszter*

Kedves Olvasók!

Megérkezett a hideg, itt a tél. A november – talán azért, mert az őszi szemesztert félbevágja – tradicionálisan ZH időszak. Mégis tartsanak egy rövid szünetet és merüljenek bele az olvasásba, mert ez a kiadvány igazi csemegéket tartogat!

Tanszékünk tanársegédjével, dr. Völgyesi Leventével olvashatnak riportot, aki hobbiból jár egyetemre... Megtudhatnak titkokat Szombathely történelméből és az újkori igazságszolgáltatásról. Jelentős történelmi személyiségeket bemutató rovatunkban Teleki Pál életéről szóló cikksorozat első részét olvashatják, és november első napjainak 1956-os történelméről tudhatnak meg többet a Bibó István miniszterségét és tevékenységét leíró cikkben.

Két cikk is foglalkozik a nemzetési kérdéssel bár más és más korban, hiszen Kossuth Duna-kegybörze-terve a XIX. század jelentős irománya, míg Jászi Oszkár és Réz Mihály vitája a XX. század elejére repíti Önöket. A kultúra terén is a nemzetiségi, vallási különbségekről, a brit-ír konfliktust feldolgozó Volt egyszer egy csapat című musicalről szólnak.

Üljenek le a fűtött szobába és válogassanak kedvükre. Nagyon jó szórakozást kívánok!

*Beke-Martos Judit
főszerkesztő*

Riport dr. Völgyesi Leventével, tanszékünk tanársegédjével

Írta: Beke-Martos Judit és Csoór Dorothea

Név: dr. Völgyesi Levente

Születési hely, idő: Budapest, 1972.09.05.

Családi állapot: nős

Tanulmányok: ELTE ÁJK jogász szak (1996), ELTE ÁJK PhD. (1999) PPKE Kánonjogi Posztgraduális Intézet kánonjogász szak (2003) és PPKE Hittudományi Kar (folyamatban)

Munkahely: ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék tanársegéde, PPKE JÁK Jogtörténeti Tanszék adjunktusa és az ELTE ÁJK Felvételi Irodájának irodavezetője

Kedvenc* étel: minden

Kedvenc ital: minden, ami „A” betűvel kezdődik, kivéve a gabonából párolt italok

Kedvenc színészek: Louis de Funès, Jean Reno, Christian Clavier

Kedvenc film: Jákob rabbi kalandjai (kizárólag Hársing Lajos fordításában), a Csendőr sorozat, Asterix és Obelix – Kleopátra küldetése, Pofa bel!, Nagy zúr Korzikán

Kedvenc komolyzene: gregorián és a barokk, azon belül pedig Händel

Kedvenc könnyűzene: Scorpions

Kedvenc autó: Ford Escort

Nem gyűjt semmit

*Nincsenek igazi kedvencei, mindent szeret, mindennek örül, értelmes határok között!

Hogyan döntött a jogi szakma mellett? Voltak-e esetleg családi előzmények?

Én kizárólagos alapon választottam a jogi kart, a családban nem volt jogász. A bölcsészek éhen halnak, a reáltárgyakhoz nem volt elég tehetségem és a teológia akkor szóba sem jött. Szívem szerint művészettörténész lettem volna, de sokan lebeszéltek róla elsősorban azért, mert szerintük egy férfiembernek olyan pályát kell választania, amiből majd el tudja tartani a családját.

Hallgatóként kapcsolatba került-e egyáltalán a Magyar Jogtörténet Tanszékkel?

Nem. Én gimnáziumba a piaristákhoz jártam fiú osztályba. Az egyetem számomra a szabadságot, az életet hozta, és nagyon szerettem ide járni, de alapvetően „antihallgató” voltam. Talán az egyetem után éreztem, hogy benőtt a fejem lágya. Azt tudtam, hogy diplomázás után folytatni akarom a tanulmányaimat, így jelentkeztem a doktori iskolába és ekkor választanom kellett egy befogadó tanszékem.

Hogyan esett a választása a Magyar Jogtörténet Tanszékre?

Szerettem a jogtörténetet és 1996-ban, – amikor végeztem – Mezey Barna befogadott a tanszékre doktorandusként. Akkor még a PhD. képzés résztvevőinek tanítani kellett, és így kezdtem oktatni az egyetemen. Két évvel később Mezey Barna felajánlotta, legyek főállású jogtörténész. Először az ELTE ÁJK győri kihelyezett tagozatára (*ma már Széchenyi István Egyetem – a szerk.*) kerültem oktatónak és további két évvel később lettem – immár Budapesten – a tanszék tanársegéde. Már akkor nagyon jó volt a közösségi élet a tanszéken, élmény volt ott dolgozni, tanítani, és ez szerencsére azóta sem változott.

Tanult-e külföldön?

2001-ben jogtörténészként kutattam a Leuveni Katolikus Egyetemen. Alapvetően nem szeretek utazni, mégis élmény volt látni azt, hogy olyan helyeken, ahol bőven van pénz, milyen hihetetlenül magas fokon művelhető a tudomány. Az egyetemi könyvtárban minden jogtörténeti szaklap megtalálható volt!

Egyetem után hogyan alakult az élete?

A PhD. képzéssel párhuzamosan dolgozni kezdtem előbb a Budapesti 211. számú Ügyvédi Irodánál, majd szakvizsga után 1998-tól a Szakács és Társai Ügyvédi Irodában lettem tag. Ezt azonban tavaly otthagytam, és most boldog vagyok, mert nem okozott számomra örömet az ügyvédi tevékenység. Valószínűleg azért nem, mert én extrém konfliktuskerülő ember vagyok és egy-egy csata megnyerése nem okoz akkora örömet, amekkora a szükséges befektetés. Ugyan közhely, de a pénz nem minden és az anyagiak, amit az ügyvédi hivatás esetleg kilátásba helyez, nem voltak olyan vonzóak számomra, hogy ezért minden időmet kész lettem volna erre áldozni. Közben 1998-tól a győri kihelyezett tagozat oktatójaként rájöttem, hogy szeretek tanítani és most már megtehetem, hogy ezzel foglalkozzam. Számomra sokkal kreatívabb munka és számomra több élvezetet nyújt.

Jut-e ideje másra a munka mellett?

Bevallom, hogy meglehetősen lusta ember vagyok, így az érdeklődésem feltétlenül szükséges kielégítését végzem. Az oktatói munka a két egyetemen és a felvételi iroda vezetése – ahol időszakos a munka – kitölti az időmet. Azt mondhatnám, hogy a tanulás a hobbim. Azok a képzések, amiken részt veszek, illetve részt vettem – ez a jutalomjáték nekem. Már meg is van a következő célom, 2006. februártól a BME műemlékvédelmi szakértői szakán tanulok majd!

Mit csinál a szabadidejében?

Szeretem a szabadidőmet a családommal tölteni. A feleségemnek, aki műemléki felügyelő, szerencsére nagyon hasonló az érdeklődése, így sokat kirándulunk, szeretünk szép történelmi helyeket felfedezni, megnézni, illetve csak úgy a természetben is szívesen bóklászunk.

Én cserkész vagyok, itt a jogi karon van egy őrs, amit Litter Anna vezet, és velük is kirándulok, aktív munkát folytatok az üléseken.

Társadalmi tevékenységként az egyházzal kapcsolatos ténykedésemet tudnám említeni. Az I. kerületben, a Tabánban lakom és ott a Római Katolikus Egyházközségnek vagyok a világi elnöke, ellátom az oltár körüli szolgálat egy részét, és így november végén éppen Katalin-bált szervezek az egyházközség tagjainak. Szerkesztem emellett a Tabáni Hírmondó c. újságot és a helyi honlapot is, s mostanság a helyi kórusnak is tagja lettem. Nagyon fontosnak tartom, és nagy örömmel olvasok fel kedd reggelenként a katolikus egyetem miséjén, így nem csak az oktatói oldalamról ismernek meg.

Szeretek mindezek mellett semmittenni!

Mit tart a legfontosabbnak az életben?

A szeretetet, a jóakaratot és a világbékét!

Szombathely a XV-XVIII. században

Írta: Csoór Dorothea

A város története

Szombathely területe a történelem előtti korban is lakott volt. Ezt bizonyítják a feltárt bronzkori temetők és a kelta pénzverésre utaló leletek. A rómaiak is benépesítették „Sabariát”, erről a feltárt latin szövegű táblák árulkodnak. A római uralom alatt kereskedelmi központtá vált, Claudius császár Coloniává tette, amely a provinciális városok által elérhető legnagyobb fokú önkormányzatot biztosította. A város mind a mai napig megemlékezik a fényes múlttól a városban megrendezett Savaris Történelmi Fesztiválon, ahol a lakók apraja-nagyja magára ölti a korabeli viseletet.

A szombathelyi püspöki várról a XIII. században találunk említést. A vár körül terült el Szombathely község, ahová a tatárjárás után hospeseket telepítettek. Nem maradt ránk a Szombathelyet alapító okirat, első oklevél, amely a város privilégiumait tartalmazza 1407-ből való. A XV. Században többször hadszíntérré válik, 1490-ben néhány hónapra Miksa császár kezébe kerül, de Bakócz Tamás bandériumai visszafoglalják. 1527-ben Ferdinánd kezén van, aki elzálogosítja, ahonnan csak 1552-ben kerül vissza püspökei birtokába.

Sokáig a török veszedelem fenyegeti a várost, az előlük menekülő nemesekkel telik meg a város. Ez a nemesség alkotja a XVII. századra a város polgárságának előkelő rétegét, ők ülnek a senatusban, közülük kerülnek ki a bírói cím viselői.

AXVIII. században lebontják a várat, a régi püspöki palotát, a templomot, helyébe egységes, nagyszabású tervek alapján épül a nagytemplom, a püspöki palota és szeminárium, mely mind Szombathely első, legnagyobb püspökének, Szily Jánosnak az alkotása. A XIX. század második fele óta a püspökök többé már nem birtokolják a város fölötti földesúri jogokat.

A város jogi helyzete

A város magyar nevével először 1240-ben találkozhatunk. A Szombathely elnevezésből két dologra

következtethetünk: 1: hogy vására már volt; 2: vására eredetileg szombatra esett.

1300-1302-ből ismert a bírása (villicus), aki éppúgy lehetne falu, mint város bírása, azonban a XIII. századba a villa elnevezést általában a városra alkalmazták. Mégsem ismeretes pontosan, hogy mikor, és kitől (királytól vagy püspöktől) kapta a városi címet. Az 1407-ből származó szabadságlevél sokszor megírt és megerősített privilégiumokat tartalmaz, ebből lehet arra következtetni, hogy ennek volt előzménye.

A város ekkor már több privilégiummal rendelkezett

- 1, bíróválasztás joga,
- 2, bíraskodás joga
- 3, háború esetén- a gyakorlat azt mutatja - tartoztak a győri püspökkel harcba vonulni
- 4, vámmentesesség
- 5, végrendelkezési jog

Szombathely 1407. évi privilégiumai

- 1, évi 200 forintot fizetnek, de minden rendkívüli adótól mentesek
- 2, maguk bíraskodnak, kivéve: lopás és rablás esetét (akkor a várparancsnok ítél és a bírság 2/3-a az övé)
- 3, bormérési jog: „minden időben szabadon mérhetik”

Mivel a XVI. századból származó adat szerint bizonyos vitás esetben Soprontól kért döntést (1573-ban Sopron döntésére bízta egy ház ügyében folyó per eldöntését) feltehetően már a XV. Században ahhoz a városcsoporthoz tartozott, melynek a közös szokásjog és egymás kölcsönös támogatása volt a célja, és amelynek Sopron volt a vezető városa (anyaváros), nehezebb jogi kérdésekben hozzá fordultak. Mivel Sopron a budai joggal élt, így Szombathely is - mint leányváros, - azzal élt.

A városi igazságszolgáltatás

A bíró A középkorban villicus a címe, a XV. Században már iudex. A bírót a szombathelyi udvarbíró (püspök) jelölte. A bíróválasztás ideje 1659-ig Szent György napja volt, 1659. után Szent Mihály napján választottak bírót. A bíróválasztás fontosságát az a szokás jellemzi, hogy a többi tisztségviselő választását mindig megelőzte egy nappal. A megválasztott

bíró hivatalba lépése előtt esküt tett. A bíró kötelessége a bírászkodás, a közigazgatás vezetése, a számadás vezetése és ebből következően az elszámolás volt.

Az ügyvédek. A XVII. századig semmilyen adat nem marad fent a működésükről. A pereskedő felek még a XVII. század első negyedében is „in sola persona”, személyesen jelentek meg a bíróság előtt. Ügyvédje, prókátora valamelyik félnek csak kivételes esetben volt. Meghatalmazást (procuratoria) a bíró előtt kellett adni, ritkábban a káptalan előtt. A per kezdetén nem kívánták meg a procuratori felmutatását, ám ha a másik fél ennek bizonyítását kérte, és kiderült, hogy az ügyvéd „valatlan procurator” a város szokásai szerint 4 forintot tartozott fizetni. Főiskolát végzett ügyvédi kar a XVII. század második feléig nincsen Magyarországon, 1667-ig jogi főiskola sincs, ahol tanulhattak volna, az ügyvéd tehát a mesterséget valamelyik prokurátornál, a gyakorlatban sajátította el.

Apereskedés mindvégig magyar nyelven folyt, a jegyzőkönyvek is magyarok, azonban a hivatásos prókátorok tevékenysége folytán a replikák és az ítéletek is latinná váltak. 1694-ben I. Lipót tette kötelezővé az ügyvédi eskü letételét, amely egyfajta garancia az ügyvédek szabályos működésére.

Szombathely története rendkívül változatos, jelentős gazdasági szerepét a római kor óta őrzi. Ezen szerep megőrzéséhez már korán szükséges volt szabályokat alkotni, s ezeket betartatni. A törvények betartásáról kezdetben a város földesurai, a püspökök gondoskodtak. Később az egyre öntudatosabb polgárok maguk vették kezükbe városuk irányítását. A választott bíró a város statútumai, élő törvénye, később a Tripartitum szokásjogát alkalmazva szolgáltat igazságot, ezzel biztosítva a törvényes rend és a városi béke fennmaradását.

„...az aktuálpolitikát az erőviszonyok döntik el és nem az eszmék”

Réz Mihály és a nemzetiségi kérdés

Írta: Kiss Bernadett

A XX. század elején Magyarországon ismét politikai vita tárgyát képezte a hazai nemzetiségek helyzete. A vitában közismerten nagy szerepet játszott Jászi Oszkár, ám legszínvonalasabb ellenlábásának neve szinte teljesen feledésbe merült, pedig a történelem az ő elképzeléseit váltotta valóra. Ki is volt az, aki Jászi nézeteit bírálta? Mik voltak az ő elképzelései?

Jászinak a nemzetiségi kérdés megoldására tett javaslatai ma is ismertek: utazással, helyszíni interjúk során, illetve szociográfiai felméréseket végezve arra a következtetésre jutott, hogy a nemzetiségekkel való megegyezés alapja az anyanyelvi közigazgatás, iskoláztatás és igazságszolgáltatás biztosítása lehet, de ez csupán a minimum a békés együttélés folyamatához.

Réz Mihály neve viszont csak kevesek számára ismerős.

Réz Mihály (1878-1921) székely köznemesi családból származó kolozsvári egyetemi tanár volt, aki alkotmányjogot, közigazgatási jogot, nemzetközi jogot és jogbölcséletet adott elő. Az ideológiailag Tisza István jobb kezének számító Réz a Magyar Figyelőben megjelentetett cikkeiben támadta Jászit, miközben ő is kidolgozott egy komplex tervet a nemzetiségek igényeivel kapcsolatban.

Réz abból indult ki, hogy 1867 után kényessé vált a történelmi nemesi réteg és az asszimilált (többnyire zsidó) állampolgárok közti társadalmi egyensúly: a dzsentri lecsúszott, a másik csoport pedig gazdasági szerepe révén őr tudott betölteni az új gazdasági rendszerben. Így a hazai nemzetiségek értelmiségének már nem maradt hely az apparátusban, ezért óhatatlanul is önálló szerveződések alakultak. A külpolitikai feszültségek mellett a hazai értelmiségben megfogalmazódó kérdések is veszélyeztették az ország stabilitását. A lecsúszó, társadalmi helyét nem találó értelmiség ugyanis Réz

szerint úgy látta, hogy a kapitalizálódó gazdaság nem a többség jólétét jelenti, ráadásul úgy zajlott le egy elitcsere, hogy a vezető réteg nem az erre hivatottakból alakult ki. Réz szerint mindezért az állam a felelős, aki a középosztályt a kiegyezés után magára hagyta, de ezt a réteget fel kell emelni már csak a hagyományai miatt is. A középosztály megerősödésével pedig elejét lehet venni a polgári radikalizmus terjedésének- és tulajdonképpen ez volt Réz fő célja is.

Réz több okból sem rokonszenvezett Jásziékkal. Szerinte az általuk – francia mintára – kívánt teljes politikai-társadalmi átalakulás a magyar viszonyok között, éppen teljessége miatt lehetetlen lenne, és abban sem adott Jászinak igazat, hogy Magyarország elmaradott állam, már-már balkáni viszonyokkal, amit csak nyugati mintát követve lehet modernizálni. Réz szerint Jásziék egyszerűen nem értették meg, hogy a Monarchia akkori keretei a nemzetiségi jogok kiterjesztésének maximális lehetőségét jelentik. Élesen bírálta a polgári radikálisokat azért is, mert a Huszadik Század szerzői szerint az egyház nem fontos az állam életében, nem ismerték el annak kohéziós szerepét és hasonlóan foglaltak állást a nemzeti szimbólumokkal kapcsolatban is. Réz szerint ez annál is inkább helytelen nézet, mert a vallást nem pótolhatja a tudomány, és bár a vallást ő is csak nélkülözhetetlen állami szimbólumnak tartotta, úgy vélte, a kereszténység és az állam csak együtt tudna létezni.

És hogy hogyan lehet stabilizálni a megbomlott belpolitikai egyensúlyt? Réz politikai példaképének Bismarckot és Széchenyit tartotta, ezért abból indult ki nemzetiségi programja felvázolásakor, hogy „az aktuálpolitikát az erőviszonyok döntik el és nem az eszmék.” Réz azért is elemezte különös gondossággal a nemzetiségi kérdés lehetséges megoldásait, mert úgy érezte, hogy Magyarország a széteséshez közeledik, Jászit is ezért próbálta meggyőzni azzal, hogy az

elméletek ideje lejárt, harc következik, amire fel kell készíteni a magyarságot - különben vége. Ezért sem ideológiailag közelítette meg a kérdést, mint Jászi, hanem külön-külön, minden népcsoport esetében megvizsgálta annak vallási, politikai, esetleg faji jellegzetességeit, majd elbírálta, hogy egy esetleges nemzetközi konfliktus során Magyarország mellé állnának-e. Így arra az eredményre jutott, hogy csupán a szászok, a svábok, a rutének és a keleti tótok támogatására számíthatnánk, mivel a csehek, a nyugati tótok, a románok és a szerbek ellenünk fordulnának, amint lehetőségük lenne rá.

Ezt a megállapítást azzal is alátámasztotta, hogy minden faj öntudattal rendelkezik, melynek alapja saját kiválóságának tudata. Éppen ezért csak a megszerzett uralom elégíti ki minden nemzetet, illetve ez esetünkben azt jelenti, hogy nemcsak a nemzeti (magyar), hanem a nemzetiségi eszme is uralomra tör. Réz szerint a Kárpát-medencében az lenne célszerű, hogy csak a legkiválóbb faj őrizze meg fensőbbiségét-erőszak nélkül. A kérdés megoldása viszont sürgető, mert a nemzetiségeket bármely téren csak addig lehet korlátozni, amíg Magyarország az államhatalom: ezért a magyar állam céljaival ellentétes nemzetiségi törekvések támogatását be kell szüntetni.

Réz nemzetiségi politikájában a megelőzésen van a hangsúly: megakartta előzni azt, hogy a magyar társadalmi-politikai dominancia megszűnjön, ezért lassú magyarosító folyamatot dolgozott ki. Réz a legfontosabb lépésként elrendelte volna, hogy a nem magyarok lakta területen a lelkész magyar legyen, majd a közigazgatás nyelvén is kizárólag a magyart emelte volna. Nem terjesztette volna ki a szavazójogot, ugyanakkor Budapest helyett új kulturális centrum létesítését ajánlotta, mivel a főváros lakossága szerinte túlságosan vegyes. Réz fontosnak tartotta a magyar nyelvű oktatás elterjesztését is: így a nemzetiségi vidékeken magyar felsőoktatási intézményeket alapított volna, ahol (más lehetőség nem lévén) a nemzetiségiek is tanulhattak volna. Meg kívánta szüntetni a nemzetiségi alapon szerveződő pénzintézeteket, munkássegyleteket, és egységes, magyar vezetésű egyházat kívánt. „Természetesen” a magyar nyelv ismeretét kötelezővé tette volna, de ezeket az

intézkedéseit hangsúlyozottan minden „brutalitástól” mentesen hajtottá volna végre. Réz állítása szerint a megfogalmazott intézkedések végrehajtását csak egy új reformpárttal lehetne megkezdeni annak érdekében, hogy Magyarország betölthesse hivatását: képviselni a Balkánon egy darab Európát. Réz elmélete szerint ez a Nyugat érdeke is lenne, míg Jásziék föderális „Keleti Svájc” nélkülözne minden nemzeti jelleget, politikájuk pedig a Monarchia halálát jelenti.

Réz azonban nem egy etnikailag tiszta államot szeretett volna, hanem egy olyat, ahol a „nem bomlasztó nemzetiségi is otthon van”, míg az állam törvényeinek meg nem felelő nemzetiségek törekvéseik miatt önmagukat tennék idegenné. Réz a „nép” fogalomba a magyarok mellett a nemzetiségieket is beleértette, és sok kortársával ellentétben elismerte, hogy a nemzetiségeknek is van értelmisége. Jásziék programja pedig már azért is hibás, mert a realitásokat semmibe véve az elméletből vezeti le a történelmet és nem fordítva. 1913-tól a kultúrnemzet fogalmával bővítette politikai eszköztárát: meggyőződésévé vált, hogy Magyarország politikai-gazdasági vezető szerepe veszélyben forog, ezért a nemzeti öntudat és az intelligencia növelése szükséges. Jászival való vitája 1918-ban érte el tetőpontját, amikor leszögezte: minden etnikum a nemzettel fejlődés valamilyen fokán áll, de a múltnak van fő szerepe a közösségképzésben – ez a múlt viszont eltérő a hazai nemzetiségeknél, általános engedményekkel ezért nem elégíthetők ki. Jászi erre úgy reagált, hogy Réz Mihály elveit darwinistának minősítette és olyanoknak, amelyek háborúkra adhatnak okot a későbbiekben, hiszen – Jászi szerint – a történelem nem más, mint egy asszimilációs folyamat, amelynek célja kooperatív egységek létrehozása. Jászi a vita lezárásaként elismerte, tisztában van a Magyarországot fenyegető tényezőkkel, elsődlegesnek mégis a nemzetiségek jogainak kiharcolását tartja.

Réz azért támadta a polgári radikálisokat, mert úgy látta, hogy belülről bontják meg a zárt szervezetben élő nemzet egységét, miközben a felvilágosodást hirdetik, és ennek érdekében a demokratikus állami intézményeket is felhasználják. Nem támogatta a választójog

kiterjesztését sem, mert szerinte ezzel a nemzetiségek „*legalantasabb ösztönei*” is felszabadulnak, és a demokrácia mezében megjelenne például az antiszemitizmus. Élesen elítélte Jászinak azt a megállapítását, hogy a magyar középnemesség kulturálisan a nyugat-európai középosztály alatt áll, hiszen ha ez így lenne, az alsóbb rétegek is elmaradottabbak lennének a hasonló európai csoportoknál – amit pedig Réz szerint nem lehet állítani. Mint jogászprofesszor, azért sem tudta elfogadni ellenfelei érvelését, mert szerinte Jászi nyugati mintát követett mindenben, a tudomány érveit és eszközeit bevonta a politikába – pedig a politikát és a tudományt nem szabad összemosni, és az ország sajátos viszonyai miatt nem helyes az sem, ha mindenben a nyugati mintát próbálják követni. Talán csak abban értettek egyet, hogy a szociális kérdés megoldása is fontos a nemzetiségi kérdés

mellett, mert a lecsúszó csoportok állami beavatkozás nélkül könnyen válhatnak akár magyarellenessé is.

Réz és Jászi a világháború után egyformán emigrációba kényszerült, Réz Genfben, a Népszövetség nemzetiségi ügyekkel foglalkozó részlegénél vállalt állást, és 1921-ben bekövetkező haláláig figyelemmel kísérte a kelet-közép-európai viszonyokat. Jászi 1957-ben hunyt el az amerikai Oberlingben, ám ekkor már belátta, áhított föderalizációjának 1918-ban nem volt realitása, és 1953 után ő sem bízott egy önkéntes társulással létrejövő kelet-európai állam születésében.

Kossuth Duna-konföderációs terve

Írta: Romsics Viktor

Ha Kossuth Lajos dunai államszövetségre vonatkozó javaslatát vizsgáljuk, akkor alapvetően a kormányzó nemzetiségi kérdéshez való viszonyát kell szemügyre vennünk. Különös tekintettel arra, hogy a konföderáció ötlete a hosszú tizenkilencedik század legsúlyosabb közép-kelet-európai történelmi problémájára kínált megoldási alternatívát, a kiegyezéssel és általában a Monarchiával szemben egy lényegileg eltérő struktúrájú államalakulatban látva Közép-Kelet-Európa békés jövőjének fundamentumát.

A felvilágosodás áramlatai és a nyugat-európai nemzetállamok kialakulása arra készítette a felzárkózás lehetőségeit keresőket, hogy a nemzetben, a nemzetállamiságban lássák a követendő utat, a fejlődés zálogát. A „nemzetté válás”, a nemzeti önrendelkezés, vagy egyenesen a saját állam óhaja ugyanazon történelmi időben jelentkezett magyaroknál, románoknál, a szerb, a horvát és a szlovák nép mozgalmában is. Természetesen a Habsburgok felvilágosult abszolutizmusa is haladt - a főként francia gondolkodók által diktált tempóban, - ahogy ezt II. József nyelvredelete is bizonyítja.

A nemzetiségek pedig igényeiknek, követeléseikben adtak hangot. A nemzeti önérzet heves fellobbanásának már a puszta demográfiai tények ereje is hallatlan nyomatékot adott. A Magyar Királyság (a horvát, szlavón területekkel és a Határőrvidékkel együtt) nyolcmillió lakosának a XIX. század elején negyztizede (42 %) volt magyar anyanyelvű, 18, 5 % tartozott a horvát és szerb, 14 % a szlovák, 10 % a román, 9 % a német, 4% a ruszin, 2, 5% a vend és egyéb nemzetiségekhez.¹

Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc vezetői, köztük Kossuth is, nem fordítottak kellő figyelmet a nemzetiségek követeléseire, illetve nem tanúsítottak megértést irántuk, egészen 1849-

ig. Bár Kossuth egy 1848-as hírlapi cikkében egyértelművé tette, hogy felismerte a nemzetiségek és a magyarok közti konfliktus veszélyeit, valamint annak tragédiáját, hogy ezeket a feszültségeket a reakciós nagypolitika mesterien használja ki. „A népek és általában az emberek egymás iránti gyűlölete a zsarnokok ereje” – fogalmazott.² A megbékélést célzó román-magyar és szerb-magyar egyezségek azonban eredménytelenek maradtak, a szabadságharc végén már nem volt idő a hosszú távú rendezésre. Alapvetően ezért bizonyult füstbe ment tervnek az elfogadott, de végrehajthatlanul maradt 1849. július 28-i nemzetiségi törvény is.

Kossuth Lajos először törökországi száműzetése során szembesült a nemzetiségi kérdéssel, annak teljes mélységében. 1849 tapasztalatainak hatása alatt arra a következtetésre jutott, hogy a nemzetek korában a kis nemzetek csak összefogással, kölcsönös együttműködéssel tudják útját állni az olyan őskonzervatív birodalmaknak, mint a Habsburg vagy az Orosz.

A közép-kelet-európai kis és közepes lélekszámú nemzetek védtelenségére gyógyírt keresve felismerte, hogy Magyarország tekintetében a nemzetiségi kérdésnek lényegileg két vetülete van: egy belső és egy külső. A magyarországi nemzetiségek nagy részének ugyanis volt anyaállama, vagy „anyaterülete”, amely általában gyanakvással tekintett a Királyság viszonyaira. A kérdés belső vetületét tehát a határokon inneni nemzetiségekkel való kapcsolat, külső vetületét az anyanemzetekkel ápolt vagy ápolandó viszony jelentette. Az első részproblémára a belső föderációt, mint megoldást a nemzetiségek már igen korán felvázolták, sőt követelték. Ezt azonban Kossuth egész életében elutasította (Horvátország, Szlavónia és Dalmácia

¹ Romsics Ignác: Nemzet és állam a modern magyar történelemben. In: *Rubicon*, 2001/8-9, 6. o.

² In: Szabad György: *Kossuth politikai pályája ismert és ismeretlen megnyilatkozásai tükrében*. Bp., 1977. Kossuth Könyvkiadó, Magyar Helikon, 138. o.

kivételével), vagy csak félszívvel támogatta. A külső részprobléma jelentette csapdából való kiszabadulásra azonban kezdettől (a világosi bukástól) támogatta a konföderáció ügyét. A környező szláv népek számára azzal is népszerűsítette az ötletet, hogy a szabadság eszméjét szembeállította a pánszlávizmus rideg imperializmusával, hangsúlyozva, hogy nem magyar szupremáciát kínál az orosz helyett.

A konföderációs gondolat népszerűségnek örvendett a magyar emigráció köreiből. De lelkes támogatóra talált Bălcescu tekintélyes román emigráns személyében is, aki a nagyhatalmi játékoknak ellenálló, életképes szövetséget magyar-román-délszláv részvétellel látta megvalósíthatónak. Kossuth a horvát és a szlavón területeket leszámítva óvta Magyarország területi integritását, a konföderációs elképzeléseket viszont maximálisan támogatta. Előbbi álláspontját illetően markáns ellenvéleményt alkotott Teleki László, aki még 1849 márciusában kelt levelében így fordult a szabadságharc vezéréhez: „*Nemcsak Ausztria halt meg, hanem Szent István Magyarországa is [...]*”³

Kossuth Telekinek írt, 1850. június 15-én kelt levelében felvázolta a szomszédos népekkel kötendő szövetségre vonatkozó elképzeléseit. Terveinek céljaként a Habsburg és pánszláv törekvések elé gátat emelő összefogást jelölte meg. Gondolati síkon német konföderációs részvétellel is számolt, bár részükre a német egység útját látta inkább járhatónak. Komolyan egy lengyel-cseh-horvát-szlavón-szerb-dalmát-román-magyar szövetséget vizionált, belügyekben teljes függetlenséget ajánlva a tagállamoknak.

A konföderáció három alappillért a közös védelemben, a közös vámvonásban és a közös diplomáciában jelölte meg. Ezeket a közös ügyeket a szövetségi tanács intézte volna, amelyek tagjait a tagországok törvényhozásai delegálták volna, az adott állam népességével és területével arányosan meghatározott limitnek megfelelően. A szövetségi határozatokat jogi kötőerővel bíró, a

³ In: Spira György: *Kossuth és alkotmányterve*. Debrecen, 1989. Csokonai Kiadó. 14-16. o.

tagállamokra kötelező aktusokként definiálta. Minden tagországban működött volna egy miniszter a szövetségi ügyek intézésére. A harmadik pillért gyengítette a tervezet azon eleme, amely szabad utat engedett a konföderációs államok esetleges saját diplomáciai tevékenységének.

Kossuth nemzetiségekről való gondolkodói teljesítményének számottevő gyengesége mutatkozik meg abban, hogy az államszövetség székhelyét ekkor még Magyarországon – igaz nem a magyar kormány székhelyével megegyező településen – jelöltette volna ki. Ennek az volt a hátulütője, hogy némileg utalt arra, hogy ha nem is pánszlávi méretekben, de magyar vezető szerepet látott üdvösnak a kis népek harcában, a testvéri szövetség idejára halvány árnyékot vetve.

Elnököt a szövetségi kormány választott volna, csakúgy, mint tanácskozási és jegyzőkönyvi nyelvet. A tagállamoknak pedig huszonöt évente alkalmuk nyílt volna a konföderáció elhagyására, vagy a tagság megerősítésére.

Kossuth átfogó javaslata a dunai államszövetségre, melyet Duna-konföderációs tervként jegyeznek a történelem krónikásai, 1862. május 18-án jelent meg a milánói L'Allenza lap hasábjain.

Ez a terv három lényegi pontban tért el az 1850-ben vázoltaktól. Erdély esetében lehetségesnek tartott egy népszavazást az unióról. Itt tehát szervesen összekapcsolódott a Magyar Királyság belső föderációjának és a környező államokkal létrehozandó konföderációnak az ügye. Erdély önálló állammá válását Kossuth magyar-erdélyi perszonális unió feltételének teljesítésétől tette függővé.

A második releváns eltérés a szövetség összetételét érinti. Az 1862-es javaslat már nem tekint reménybeli tagokként a csehekre és a lengyelekre.

A konföderáció fővárosának helyét illetően pedig a Pest, Bukarest, Zágráb és Belgrád közötti körforgásos rendszer ötlete került a nyilvánosság elé.

A fenti elemek az egész magyar emigrációban széles támogatottságot élveztek.

Kossuth maga még fontos kiegészítésekkel élt a korábbi tervezetében foglaltakhoz képest. A közös ügyek között már a kereskedelmi rendszert, így a pénz, a súlyok és a mértékek meghatározását is említi. A tagállamok saját külügyi tevékenységének lehetőségét pedig kizárja.

A szövetség ideiglenes elnöke mindig a kormánynak helyet biztosító állam feje lett volna.

A törvényhozás esetében sem az egy, sem a két kamarás modelltől nem zárkózott el. Utóbbi esetén az amerikai mintára emlékeztető megoldást javasolt: a tagállamok a képviselőházban a népességük arányában, a szenátusban pedig egyenlő számú szenátorral lettek volna jelen.

A tervezet rendkívül kedvezőtlen fogadtatásra talált. Még Kossuth követői sem támogatták. A politika már az osztrák-magyar alku felé közeledett. A kiegyezést megelőzően annak alternatívájaként még felvillant a konföderációs terv, a Duna mentén élő népek békéjének lehetséges alapja. A kiegyezés azonban ekkorra már realitásként jelent meg a vezető körökben, szemben a délibábnak látott, utópisztikusnak tetsző konföderációs ideával.

A tizenkilencedik század sajátos szüleménye volt az imperialista logika, ami a nacionalizmusok megjelenésével és megerősödésével, vegyítve az arisztokratikus nagyhatalmi játszmák módszereivel kényszerpályára állította a világot, benne a Habsburg Birodalom népeit is. A nemzeti érzés kialakulásával egyidejűleg jelent meg, szinte tőle elválaszthatatlanul a nemzeti nagyság bűvöletétől áthatott szupremácia igény, ami abban nyilvánult meg, hogy valamilyen szinten minden nép a saját vezető szerepét kívánta. Ez a gondolkodásmód Kossuth Lajostól sem állt távol, ami olyan stratégiai hibákban is megmutatkozott, mint a belső föderáció ügyének alábecsülése, holott a nemzetiségek autonómia és függetlenségi törekvései, illetve ezek határozottsága már 1848 előtt egyértelműek voltak.

Konföderációs terve mégis kimagaslik a nemzetiségi kérdés megoldására tett gondolati kísérletek közül. A korszakos történelem nem kedvezett neki, de grandiózusabb íve magába olvasztja azt. Ahogyan egykor Briand sem talált mozgásteret a francia-német egység ércnél maradandóbb megvalósításához, ma mégis egy nagyobb történet atyjaként tekintünk rá...

Teleki Pál élete és kora...

Írta: Képesy Imre

Teleki Pálnak, a XX. század egyik legjelentősebb államférfijának életútja az egyik legtöbb vitára okot adó hazánk múlt századi történelmében. Két miniszterelnöksége mellett is a Horthy-korszak egyik legfontosabb politikusaként tarthatjuk számon. Életműve mind a mai napig feldolgozatlan, gyakorta hajlamosak vagyunk elfeledkezni földrajztudósi mivoltáról, illetve a cserkészszövetségben betöltött fontos szerepéről, holott munkásságának ezen tevékenységei is fontos részei voltak.

Teleki Géza és Muráti (vagy Muráthy) Irén gyermekeként született meg teljes nevén széki gróf Teleki Pál János Ede 1879. november 1-jén, Budapesten. A gyermek már kiskorában megtanult németül és (édesanyja révén) görögül. Nyaranta gyakorta látogatta a pribékfalvi kastélyuk (a család nyári rezidenciája) könyvtárát, melynek érdekessége, hogy minden művet tartalmazott, mi valaha is kikerült egy Teleki tolla alól. Elemi iskolai tanulmányai befejezése után a budapesti kegyesrendi gimnázium tanulója lett. Érettségije után a budapesti egyetem jogi karára iratkozott be, s annak ellenére, hogy a jog nem igazán érdekelte, tisztességgel elvégezte az egyetemet – ennek nagy szerepe volt későbbi államigazgatási pályáján. A földrajz iránti mély érdeklődése is ekkoriban bontakozott ki.

I903-ban tiszteletbeli (fizetés nélküli) szolgabírónak nevezték ki Szatmár vármegyében, a nagysomkúti járásban. Egy évvel később Németországba szeretett volna kiutazni, de a választások marasztalták. Édesapja mellett ugyanis többen is úgy gondolták, hogy az ifjú gróf megfelelően tudná képviselni a

választókerületet. Kétszer választották meg képviselőnek, majd a figyelme ismét a földrajz és a tudomány felé fordult.

Az első világháború előtt részt vett a turáni mozgalom szervezésében, melynek központi szervévé lépett elő az 1910-ben megalapított Turáni Társaság, melynek Teleki is tevékeny tagja volt. A háború alatt Tisza István kormánya segített az időközben elszunnyadt mozgalmat feléleszteni, azonban a háború végére a kitűzött célok teljesen irreálisá váltak (mint pl. a politikai uralom a Balkánon).

Amásodik fontos eszme, mi az ifjú Telekire hatott, az eugenika volt, ami a társadalom „biológiai tervezését” jelentette. A természettudományok és a darwinizmus felismerései által fel kívántak lépni az örökletes betegségek hordozói, szellemi fogyatékosok, és a „bűnöző hajlamúak” ellen. Az „eugenika vonzásában” Teleki nagy figyelmet szentelt a nemzetvédelemnek, a fajegészségügynek a háború alatt a Hadigondozó Hivatal fejeként.

Első jelentős politikai szerepvállalása, mint köztudott, az első világháború végéhez fűződik. Miközben a spanyolnátha döntötte le Európa lakosságának háromnegyedét a lábáról, megszületett fejében egy olyan térkép gondolata, mely a Kárpát-medence nemzetiségeit mutatná be hüen. Ez lett a későbbi vörös térkép, azaz a „carte rouge”, melynek a béketárgyalások során jutott nagy szerep. Teleki belépett a TEVÉL-be (Magyarország Területi Épségét Védő Ligája), előadássorozatokat szervezett, fogadta a külföldi diplomatákat.

Miután munkájával kapcsolatos elégedetlenség miatt a Károlyi-kabinet leváltotta a Hadigondozó Hivatal éléről, úgy döntött kiutazik Svájcba, hogy a békedelegátus párizsi utazásának lehetőségeit kipuhatholja. 1919 áprilisában visszautazott Szegedre, ahol ellenforradalmi központ jött létre a Tanácsköztársaság kikiáltása miatt (mai nevén ez volt az Antibolsevista Comité).

Agróf Károlyi Gyula által megalakított kormányban külügyminiszterré nevezték ki. Tevékenysége alapvetően csak olyan rövidtávú célokra irányulhatott, mint a kormány elismertetése, a béke feltételeinek enyhítése, hisz mozgástere rendkívül szűk volt. Hamarosan vezetője lett a Friedrich István által szervezett Keresztény Nemzeti Pártnak, mely bázisul szolgálhatott a különféle keresztény csoportok egyesüléséhez.

AHuszár Károly féle koncentrációs kormány megalakulása után indulni kívánt az 1920-as választásokon, a békedelegátus tagjaként küzdött a megalázó béke ellen, majd Simonyi-Semadam Sándor külügyminiszterévé nevezték ki. Egyértelmű volt azonban, hogy aki a békeszerződést aláírja, soha többé politikai szerepet nem vállalhat. Végül a francia főmegbízott beszélte le őt erről, s ezzel megnyitotta az utat politikai túlélése előtt.

1920. július 19-én alakította meg Teleki első kormányát, melyben a kezdetekben saját magának tartotta fenn a külügyek irányítását is. A külpolitika terén megpróbálta az országot kivezetni az elszigeteltségből (ezen a saját bevallása szerint „nem egészen őszinte” francia orientációval próbált segíteni, kevés sikerrel), belügyek terén a legfontosabb feladatként a konszolidációt, a jogrend helyreállítását, és a földreformot jelölte meg. Fel kellett számolnia a különféle különítményeket is, hogy a közbiztonság helyreálljon.

Magyarországon ez idő tájt az egyik legvitatottabb ügy a királykérdés volt, ami pár hónapos működése után felrobbantotta a kormánypártot. Az egységes kormányerő helyett koalíció alakult, egyre világosabbá vált, hogy a kérdés elodázhatatlan, s hosszú távon a törvényhozás megbénulásával jár. Húsvét ünnepén „váratlan dolog” történt: a király lépett.

Teleki nagyon megdöbben, mint ahogy az egész magyar közélet. IV. Károlyt azonban akkor még sikerült rábírni arra, hogy hagyja el az országot. A két kormányzó párt ellentétei az államfő kérdésében csúcsosodtak ki, a kormány lemondásához vezetett, s közrejáruult a kisantant megalakulásában. Az első Teleki-kormány (főképp külpolitikailag) katasztrofális örökséget hagyott maga után, de nem a saját hibájából. A miniszterelnököt mindenképpen megnyugtathatta, hogy az ő megfogalmazásával élve „második énje” érkezett utána, Bethlen István képében.

Akormányzásának a legsötétebb árnyékaként számon tartott „zsidókérdés” is ekkor bukkant fel először gondolkodásában (nem számítva a még Bethlennel együtt szerkesztett nyolcpontos programot, melyet az Antibolsevista Comité számára készítettek). Ez volt a „numerus clausus”, mely a felsőoktatásban szabályozta az egyes nemzetiségek arányában a beiratkozható hallgatók számát. Ez leg súlyosabban a zsidóságot érintette.

Azsidóellenes közhangulat kialakulásában a legnagyobb szerepe a háború elvesztésének, a galíciai és a trianoni határok meghúzása utáni menekültáradatnak volt, kik közt sok volt a zsidó. Ennek következtében Magyarországon számarányuk megnőtt, és egyúttal ez a helyzet alkalmat kínált arra, hogy az emberek szemében bűnbakká váljanak.

A törvényt 1920. szeptember 22-én fogadta el a nemzetgyűlés, és nagy felháborodást eredményezett nemzetközi viszonylatban is. Többek közt ez is hozzá járult ahhoz, hogy Bethlen István 1927-ben módosította a törvényt, kikerült belőle a népfajról szóló passzus, és a szociális összetétel felügyeletére helyezték a hangsúlyt (Teleki ellenezte a javaslatot). Ebből is látható, hogy a „két erdélyi gróf”

közös vonásai ellenére is eltérő politikát követett. Bethlenre ugyanis még a kor „divatos” szelektív antiszemitizmusa sem volt jellemző, azonban a szociálpolitika iránt kevésbé mutatott érdeklődést (pl. a földreform).

Bibó István szerepe az 1956-os magyar forradalomban

Írta: Korpos Szabolcs

Bibó István, Nagy Imre és Mindszenty József mellett, egyike az 1956-os forradalom szimbolikus főalakjainak. A koalíciós kabinet államminisztereként ő lett a letiport forradalom eszmei védelmezője, legfőbb hazai „tolmácsa”, képviselője a külföld számára, majd a forradalom eszméinek megfogalmazója. Végül, egyike volt a megtorlás fő célpontjainak, Nagy Imréék kivégzése után, pedig az „első számú közellenség”, akivel a börtönben, majd szabadulása után is diszkriminatívan bántak.

1956 Bibó István életének a középpontja volt. Csak később kapcsolódott be a forradalom menetébe, ez szerénységével és az előző években kényszerűen kialakított kívülálló helyzetével, passzivitásával magyarázható.

Bibó helyzetére 1949 óta a teljes politikai passzivitás volt jellemző. Miután a politikai helyzet következtében kiszorították az egyetemi katedráról és a Kelet-európai Intézetből, a budapesti Egyetemi Könyvtár munkatársaként kívülről szemlélte az uniformizált közéletet. A kommunista párton belüli vitákat nem érezte sajátjának, és nem ment el a Petőfi Kör vitaüléseire sem. Ennek az volt az oka, hogy jelenlétével nem akarta kompromittálni a fiatal pártellenzéki és népi értelmiséget.

Ezen okból nem vett részt az első tömegdemonstráción és Október 6-án, a Rajk-temetésen sem. Október 23-án a könyvtárból hazafelé menet útbajtette a Kossuth-teret, ahol tanúja volt Nagy Imre beszédének, amely után - állítása szerint - rossz lett a közérzete és provokációtól tartott. Október 24-től kezdve egy cikket tervezgetett, melynek megírására többen is biztatták.

Október 28-ától, november 4-ig folyamatosan írta a cikket, melyben a forradalom alapvető kérdéseire és feladataira igyekezett választ és megoldást találni, amely alkotmányosan is megszilárdítja az új rendet.

Bibó nézetei szerint, egy forradalmi alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásával kell biztosítani az ország szocialista és demokratikus alapszerkezetét, melyhez a harcoló diákság és munkásság ragaszkodik. Gazdasági tekintetben harmadik utas, vegyes programot velt a legcélszerűbbnek. Politikai síkon öt pártot képzelt a politikai életbe: egy forradalmi szocialista pártot, a szociáldemokrata pártot, egy radikális parasztpártot, a Független Kisgazdapártot, és egy keresztény pártot, mely egyházi befolyástól mentes legyen.

Október 30-án kerül sor a Nemzeti Parasztpárt újjáalakítására a városligeti Vajdahunyad Várban. A párt nevének megváltoztatását javasolták: Bibó a Nemzeti Radikális Párt nevet javasolta, Németh László a Petőfi Párt elnevezést, amely végül is a győztes lett. Bibó az alakuló ülésre nem jutott el, de később rendszeresen részt vett a megbeszéléseken. Jelen volt november 3-án is, amikor Farkas Ferenc mellett, Keresztúry Dezső javaslatára, őt delegálták Nagy Imre koalíciós kabinetjébe. Bibó vállalta a miniszterséget, és amikor már hírek jöttek a szovjet csapatok várható támadásáról, úgy érezte, hogy igen is neki kell a miniszternek lennie, bár sem esküt nem tett, nem kapott kinevezési okiratot sem, csak egy meghívót a Parlamentbe, a november 4-i kormányülésre.

November 4-én hajnalban Bibó tankok dübörgésére ébredt: 4:15-kor megkezdődött a „forgószél-hadművelet”. Később a Parlamentbe kellett mennie, de előbb családját apósánál biztonságba helyezte. Nagy Imrével nem találkozott; később, november 11-én levélben számolt be neki addigi tevékenységéről.

Látva Dobi István, Tildy és társai tehetetlenségét, úgy gondolta, hogy a kormány egyedüli cselekvőképes tagjaként rá hárul a feladat, hogy megpróbáljon valamit tenni. Anélkül, hogy Tildyék beavatta volna, átsétált az amerikai nagykövetségre, s átadta nekik előterjesztését

(Nyilatkozat) és levelét az USA Elnökéhez. Ezekben kifejtette, hogy fel kell szólítani a Nyugatot, fejtse ki erőteljes, de nem katonai, hanem politikai nyomást Magyarországra érdekében.

Visszatértek találkozott Mindszentyvel, s talán pont Bibó adhatta az ötletet, hogy a hercegprímás az amerikai követségen leljen menedéket.

Továbbra is abban a hitben, hogy Nagy Imre „akadályoztatva van”, Tildy Zoltán pedig valamiféle politikai paktumot kötött a térre érkezett szovjet csapatokkal, Bibó úgy érezte, neki kell helytállnia a kormány helyett. Ez adta neki az indítékot a „Magyarok!” kezdetű nevezetes politikai nyilatkozatát megírására. Ebben egy oldalban összefoglalta a forradalom valódi céljait, a szovjet támadásból kialakult helyzetet és az erre adandó hazai és külföldi választ. Ez a realista, emelkedett hangvételű írás a forradalom egyik legszebb és legjelentősebb dokumentuma. Bibó eljuttatta a szöveget az amerikai, majd az angol, az indiai és a francia nagykövetségekre. Később készített egy harmadik írásművet is, egy kompromisszumos kibontakozási tervezetet, „*Expozé a magyarországi helyzetről*” címmel. Ez néhány nappal később sokszorosítva felkerült a falakra és eljutott a nagyhatalmak budapesti követségeire és kormányaihoz. A szovjet vezetéssel szemben magáévá tette a kibontakozási javaslatot a november közepén megalakult Nagybudapesti Központi Munkástanács. Bibó ekkor már nem tartózkodott a Parlamentben. November 6-án felszólították az épület elhagyására.

Hazatérése után Bibó folytatta a kibontakozási terv részletes kidolgozását (második Nyilatkozat,

Expozé és Tervezet kiegészítései). Erőfeszítései a következő hetekben arra irányultak, hogy Nagy Imre távollétében is fenntartsa a nemzetközi kapcsolatokat, érintkezést és tájékoztatást. Ebben kiváló segítőtársa volt Gönc Árpád. Többnyire ő közvetített vagy készített elő tárgyalásokat a brit és az indiai diplomatákkal. A brit Cope, többek között, arról kérte ki Bibó véleményét, hogy helyes volna-e, ha a nyugati hatalmak megszakítanák a diplomáciai kapcsolatot a Kádár-kormánnyal. Bibó válasza nemleges volt, mint ahogy egy esetleges kompromisszum érdekében tanácsaival a stasbourgi Magyar Forradalmi Tanács radikalizmusát is mérsékelni igyekezett.

1957. január és április között írta meg „*Emlékirat*” (Magyarország és a világhelyzet) című művét, melyben kritikái mellett a liberális szocializmus eszméjét is kidolgozta.

Mindez a lelkiismeretétől hajtott, felelős tevékenység vád, még hozzá életveszélyes vád tárgyává lett Bibó István 1957. május 23-i letartóztatása, ötnegyed éves vizsgálati fogsága és 1958. augusztusában lezajlott pere során. Bibó itt is ugyanazzal a méltósággal és civil kurázsival vállalta 1956-os tevékenységét, amilyennel annak idején végezte. 1958. augusztus 2-án életfogytiglanra ítélték, de 5 év és 10 hónap után, 1968. március 27-én, amnesztiával szabadult. 1979-ben bekövetkezett haláláig „harmadik utas”, „szabadságelvű szocialista”, „lelki független ember” maradt, a politika és az erkölcs egységének feltétlen híve, amit egész életében képviselt.

Kultúra rovat:
Webber ismét, másként, másról...
Volt egyszer egy csapat a Madách Színházban
Írta: Beke-Martos Judit

Hallottak már olyan darabról, aminek a története igazi dráma, a jelenkori társadalmunk legmélyebb problémáit boncolgató kavalkád és a zenéje gyönyörű, érzéki, megható, lendületes és tökéletesen harmonizál az ír népzenevel? Ilyen darab a Volt egyszer egy csapat.

I969, Belfast. A katolikus egyházközségben O'Donnel atya edzi a fiatalok focicsapatát. A sok tehetséges fiú megnyeri a területi bajnokságot. Barátságokat kötnek, szerelmesek lesznek, házasságra lépnek és gyereket szülnék. Ezt a látszólag boldog életet azonban beárnyékolja, sőt irányítja a politikai, vallási különbség. Mindenki valamelyik oldalon áll, semleges nem lehet senki. Harcolni kell és – szükség esetén – meghalni a jóért, az egyetlen igazságért. Ha pedig valaki véletlen börtönbe kerül, onnan nincs többé visszaút a társadalomba. A legszomorúbb azonban az, hogy ebből senki sem szabadulhat mindegy, hogy melyik országban és melyik században él.

Andrew Lloyd Webber teljesen új kísérletbe fogott 1998-ban, amikor bemutatta Londonban a The Beautiful Game c. musicalt. Ez a darab nem nyújt felhőtlen szórakozást, az élet sűrűjéről szól, a valóságról, és gyakran kellemetlen kérdéseket tesz fel. A zene művészi, fantasztikus. A produkció alkotójához hű. És mégis megbukott a darab, hamar le kellett venni a műsorról. Hét évvel később Szirtes Tamás, a Madách Színház igazgatója aláírt egy megállapodást Webberrel, amely lehetőséget biztosított számára arra, hogy Bródy Jánossal létrehozassa az eredeti darab Kelet-európai változatát. A mű megszületett, bemutatták és sikeres.

Ez a musical ritkaságnak számít. A történet ugyanis teljesen eredeti. Nincs alpmű, nem könyvfeldolgozás. Ben

Elton, a darab írója a valóság eseményeit használta forrásként, amikor megírta a történetet. „Ez ugyan egy ír történet, ami Belfastban játszódik (...) mégis remélem, hogy a megjelenő témák, érzelmek nemzetköziesek. Az emberek a világon mindenhol nap, mint nap szembesülnek az erőszak és a gyűlölet szülte nehézségekkel. Ezt a musicalt azoknak az ártatlan és védtelen embereknek ajánlom, akik minden nap azért szenvednek, hogy békén hagyják őket, hogy békében és nyugalomban élhessenek.” – mondta a szövegkönyv írója.

A Madách Színház produkciója lendületes, fiatalos, pattogó és látványos. A színészek mindent megtesznek azért, hogy a nézőnek igazi élményt nyújtsanak. A tánckar briliáns, a koreográfia nagyon ügyesen ötvözi a tánc- és a focimozdulatokat. A díszlet valóságos és sok az ötletes megoldás. A színpadtechnika teljes eszköztárát bevonta a rendező annak érdekében, hogy valóban megélhessük a szemünk előtt zajló focimeccseket. És mégis átütő az üzenet, amit a darab hordoz. Az ellentétek, az állandó harc, a sok fiatal, aki ártatlanul veszti életét valamiért, amit nem is igazán ért. A reménytelenség végtelen. Nincs kiút, mert a történetek egymást ismétlik...

A darab úgy mutatja be a mai világunk egyik legjelentősebb problémáját: a terrorizmust, hogy közben szórakoztat, gyönyörködtet, mint egy szép drámai film. Ha úgy érzik, hogy szívesen gondolkodnak két és fél órát és szeretik a jó produkciókat, akkor ajánlom Önöknek a Volt egyszer egy csapat című előadást!

Minden TDK-s lehet miniszter

Írta: Földesi Boglárka

A magyar jogtörténeti TDK szervezésében szokásossá vált intézménylátogatások alkalmával megfordultunk már a boncmesterek világában, az ország különböző börtöneiben, legutóbb pedig az egyik – talán a népszerű Sissi királyné miatt – legismertebb kastélyt, a gödöllőit látogattuk meg. Ebben a rövid írásban azonban a parlament „kulisszatitkainak” felfedését ígérő TDK felidézésére vállalkozom.

Miután megérkeztünk a helyszínre, és túljutottunk a biztonsági ellenőrzésen, a legjobbnak tartott idegenvezető segítségével megtudtuk, hogyan oldották meg eleink az épület hűtését, hogyan különböztethető meg a valódi és a műmárvány, hogy miként lehet a kupolacsarnok csillárjának égőit cserélni, hogy miért vannak első ránézésre furcsa, számozott, aranyszínű dobozkák (mint utóbb kiderült, szivartartók) az ülésterem előtt, és hogy miért oly egyedülállóak a díszlépcső feletti gránitoszlopok.

Az idegenvezetés talán legizgalmasabb része a ma használt ülésterem megtekintése volt, hiszen ezt még azok sem láthatták, akik esetleg korábban már részt vettek hasonló parlamenti vezetésben. Természetesen mindenki azonnal lecsapott a miniszteri bársonyszékekre, nekem pedig sikerült kifognom – vegyem ezt akár szerencsének, akár balszerencsének – a miniszterelnöki széket.

Az érdekességektől és a – kinek új, kinek már ismert – információktól zsongó fejjel folytattuk utunkat a mosolygós Csáky Csaba úr irányításával az Országgyűlési Könyvtárba. A parlament felújítása miatt a könyvtárba látogatóknak egy új útvonalon kell bejutniuk, így ezt mi is bejártuk.

A séta után a Deák-teremben foglalt helyet a csoport. Itt őrzik a XIII. századtól kezdve fennmaradt, az országgyűlés működésével kapcsolatos

iratokat, könyveket. Ezek közül a Különgyűjteményi osztály vezetőasszonya jóvoltából megcsodálhattuk az 1517-ből származó Werbőczy-féle Tripartitumot, amelyet szerzője – lévén, hogy a király nem szentesítette, – titokban, saját költségén kinyomtatatta, és szétküldte a törvényszékeknek, akik jobb híján alkalmazni kezdték. (A Tripartitumot egyébként 1997-ben vásárolta meg a magyar állam négymillió forintnak megfelelő dollárért.) Láthattuk emellett a Rákóczi-szabadságharc idején, 1707-ben tartott ónodi országgyűlés articulusait, az 1878-as Csemegi-kódexet Ferenc József szentesítő aláírásával, de előkerült a páncélszekrényből még a Deák-féle büntetőtörvény-tervezet is. A teremben működik ezen kívül a képviselői olvasószolgálat is; ottlétünkkor éppen Kóródi Mária képviselőasszony is jelen volt.

A látogatás utolsó részében a sajtótájékoztatók helyéül szolgáló terembe mentünk át, de csak a csoport. Az azt „terelgető” demonstrátorok ugyanis – valószínűleg a sok újdonságtól elkábulva – eltévedtek a tényleg kacskaringós, ráadásul a mindenütt tökéletesen egyforma folyosókon, végül egy telefonváltás után sikerült a csapatnak újra összerendeződnie. Az izgalmak után pedig az országgyűlési levéltár vezetője, Pálmány Béla osztályvezető úr segítségével gondolatban végigkísérhettük a magyar országgyűlés történetét, a kezdetektől napjainkig, egy kis kitéréssel a hazai jogászképzésre.

Ezzel a majd két és félórányi, de annál érdekesebb parlamentlátogatás véget ért. Nyugodtan mondhatom, hogy ez a MÁJT TDK is eleget tett a plakátokon ígérteknek, hiszen számtalan különlegesség, érdekesség, „kulisszatitkok” mellett olyan hasznos információk birtokába jutottak mind az elsős, mind a felsőbbéves hallgatók, amelyeket még tanulmányaik során is alkalmazni tudnak.

IMPRESSZUM

Szerkesztette: Beke-Martos Judit

Címlapterv: Balogh Boglárka

Tördelés és korrektúra: Beke-Martos Judit

Munkatársak: Csoór Dorothea, Földesi Boglárka, Képešy Imre,
Kiss Bernadett, Korpos Szabolcs, Romsics Viktor